

LBRIS

We know
books

BARSY IRMA

PINCENAPLO

Ne fordulj vissza! 1944–1945

tortoma
KÖNYVKIADÓ

Barót, 2016

Barsy Laura: Bevezető	5
Ne fordulj vissza! 1944–1945	9
I. rész – Volt egyszer egy kis otthonom	11
II. rész – A mélységből (Pincenapló)	86
III. rész – Szabad ég alatt	134
Barsy Laura: Életrajzi adatok	187
Barsy Irma kiadott és kiadatlan művei	192

VOLT EGYSZER EGY KIS OTTHONOM

1944. szeptember 6.

Reggel hat óra. Világosodik Keletről, de a hold utolsó negyede még fönt ezüstlik az égen. Kinézek a csípős szeptemberi reggelbe: romok, romok, törmelékhalom. Erkélyemmel szemben a járdán hatalmas vérfolt. Ott feküdtek tegnap délután a hullák.

Tegnap délután – mint már annyiszor ezen a szörnyű nyáron – felüvöltöttek a légi szirénák. Gyönyörű, napsütéses nyári idő volt; elviselhetetlennek éreztük, hogy ismét órák hosszat üljünk a pince dohos levegőjében.

Mióta ez év márciusában a németek megszállták az országot, egyik bombatámadás a másikat éri. Vizzognak a szirénák, rohannunk kell a pincébe, az óvóhelyre, légócsomagunkkal, reszketve. De most, talán hat hét óta Budapestet megkímélték. Szinte föllélegzett az ember: már nyugodtabban mertünk levegőt szívni – sétálni! – estefelé, már bolond reménykedéssel néztünk a jövőbe: talán... talán az is lehetséges, hogy életben maradunk? Az asszonyok sietve főztek be paradicsomot, és tartós hullámot csináltattak.

És tegnap délelőtt a mi lakónegyedünk szőnyegbombázást kapott.

(Ilyen új fogalmakkal barátkozunk hónapok óta. Nagyszüleink nem ismerték ezt a kifejezést. Remélhetőleg unokáink sem fogják ismerni. Zavaró repülés – légi veszély – légiriadó – szőnyegbombázás... Anyám már tudja. A gyermekek is. Elborzadva látom, hogy légiriadót „játsszának”.)

Alighogy magunkra zártuk az óvóhely ajtaját, már rengett ház a súlyos robbanásoktól. Nemsokára kialudt a villany, elnémult a rádió, megszűnt a vízszolgáltatás. Egyik bomba a másik után zuhant le közvetlen közelünkben.

A viharKabátomat kaptam magamra, és még nyugodtan felvarrtam egy leszakadt gombot a pincében. Nagyobbrészt csak nők és gyermekek voltak lent, a férfiak hivatalban, munkában. Éppen készen lettem a gombbal, mikor elkezdődött a lövöldözés. Pokoli volt! Ilyen közélről még egyszer sem észleltük a becsapódásokat. ELSZORUL A GYOMROM, VALAHOGY ÚGY ÉRZEM MAGAMAT, MINT AZ ELSŐ IDŐBEN – mert hónapok múltán már megszokja az ember, és ha egyszer alaposan számot vetett magával, az életével és eljut odáig, hogy szembenéz a halálfélelemmel, akkor már egészen nyugodtan el tudja viselni. De ilyen rossz még nem volt.

Ferike, a kilencéves, komisz kis kölyök a második emeletről sírva bújjik hozzám, átölel és ölembe rejti a fejét: én a néni mellett maradok! Másik kezével kiskutyáját szorongatja, a fehér szőrpamacs Buksit, mindnyájunk szeme fényét. A kiskutya szűköl, sötétben vagyunk, a talaj szinte ug-rál alattunk. Asszonyok sikoltoznak: – Jajistenem! – Szűzanyám, segíts! Hisztérikus zokogás, jajgatás, gyermeksírás. Fejünkre potyog a vakolat.

Furcsa, milyen különös éberséggel figyelem az egészet és magamat: még a szívem sem ver gyorsabban. Az, hogy van valaki: egy gyermek, egy idegen gyermek, aki hozzám menekül, megnyugtat. Különben is sokszor tapasztaltam életemben, hogy míg a kis dolgok, sérelmek teljesen kihoznak a sodromból, addig a nagy csapások, tragédiák megacélozzák az erőt, a lélekjelenlétemet. Most is nagyon nyugodt vagyok, és pedagógiai előadást tartok a kisfiúnak, hogy lekössem figyelmét:

– Látod, Ferike, ahogy te félsz most a bombától, úgy félt tőled az a szegény macska, mikor kövel dobáltad és csúzlival lövöldöztél rá. Ha most megmenekülsz, ígérd meg, hogy nem bántod többé az állatokat, és nem vered be a ház ablakait.

Ferike zokogva ígéri meg, hogy nagyon jó lesz, és én biztosítom, hogy akkor nem történik semmi baja. Hálás vagyok neki, mert bátorságot önt belém a gyengesége.

Az utolsó becsapódástól megrázkódi az óvóhely, többen leesnek a padról. Az ajtót erősen megzörgetik: nyissuk ki! Két óvóhely van a házban egymás mellett, és a másiktól most a miénkbe menekülnek a lakók; ott a légnyomás beszakította az ablakot, mindenkit a falhoz vágott.

Alig férünk, mert az egyik Gabona utcai ház lakói is nálunk kerestek menedéket. Az ő házukban nincs óvóhely. A háziúr nem csináltatta meg, mert pénzbe kerül. Mászt megbüntetnének, de ez a háziúr – egy főhercegnő, a légoltalmi Liga elnöke...

Jönnek jelenteni, hogy a szomszéd ház telitalálatot kapott (akkor „ugrált” a mi házunk is) mégpedig oldalról, éppen az óvóhelyet érte a becsapódás.

Kibontják az átjárót, mely összeköti az ő pincéjüket a miénkkel. De a mentőosztag már csak hullák merev karját foghatja meg. Néhány méternyire tőlünk, az ugyancsak „korszerű” óvóhelyen senki sem maradt életben...

Úgy éreztem: megfulladok, nem tudtam tovább lent maradni. Lacikával, a Ferike tizenhárom éves bátyjával kilopózunk a pincéből a nagy zűrzavarban, körülnézni. A lépcső csupa törmelék, üvegcserep. A lépcsőház nagy ablakai, a lift üvegkalitkája, minden kitört. A lépcsőn nem lehet járni a sok üvegcsereptől.

Nagy nehezen, óvatosan felmegyek lakásomba, az első emeletre. Az ajtó feltépvé, a zárok kiszakítva – a légnyomás először feltépte, majd becsapta, újra felszakította a zárat. Szekrényajtó, fiókok, minden nyitva. És nem törött össze egyetlen ablakom sem, sem a kétszárnyas nagy üvegajtó, amely a balkontra vezet. Mindössze egyetlen kis vázám tört össze.

Valóságos csoda!

Valami lázas tettvagy fog el. Vezem a seprűt és elkezdem lesöpörni a lépcsőt, a szilánkokat, le, egészen a pincéig, hogy legalább a cipőnk ne tegyük tönkre, ha már életben maradtunk. A nyitott és törött ablakokon füst és por tódul be. Lángban áll mellettünk a Duna-part, az elevátor, a faraktárak. Később tudjuk meg, hogy a Boráros téri híd is két találatot kapott. A környékünk valósággal le van tarolva. A Gabona utcában nincs egy ép ház.

A mellettünk levő háznak a fele teljesen leszakadt, az óvóhelyen mindeki meghalt. 35 ember. Hogyan haltak meg, nem tudjuk. Légnyomás? Fulladás? Gránát?

Tönkrement a Liliom, a Vaskapu, távolabb a Ráday utca, a Bakáts tér, a Mester utca, a Soroksári út... Édesanyám a Mester utcában lakik.

Ablakom alatt a tulsó oldalon már csak papírfoszlányok, törmelék, a halottakat elvitték. A járdán bútorok összevisszasága, a szomszéd romházból hozták ki. Asztalok szekrények, hencserek. (Ágyak nincsenek egy modern lakásban.) Könyvek, karosszékek egymásra hajigálva, egy árva zongora a fedele nélkül, kilátszanak a meztelen húrok. Rendőr sétál fel-alá, hogy a holminknak lába ne keljen. A mi háztömbünkbe senkit sem engednek be, csak a lakókat a bejelentőlap felmutatása mellett.

Megmosakszom, átmegegyek Anyámhoz.

Anyámnál ebédelek, ott még van egy régimódi tűzhely, azon főzünk ebédet. (Közben háromszor riadó, mindent félbehagyni, lesietni az óvóhelyre.)

Nálunk legalább korszerű óvóhely van, már annak épült, pincénk nincs, központi fűtéses a ház. De az öreg házban, ahol Anyám lakik, a pincéből alakítottak óvóhelyet, nyirkos, barátságtalan, rettentően zsúfolt. Minden lakónak van saját pincéje a tüzelőnek. Anyám pincéjében alig néhány darab fa, kevés és rossz szén, nem tudott idén tüzelőt venni. De levittünk egy irdatlan nagy utazóládát, amibe még a nyáron becsomagoltuk a nélkülözhető ágyszőnyeget, asztalneműt, porcelánt.

Barátnők, ismerősök ijedten jönnek érdeklődni és örülnek, hogy életben találunk. A Tinódi utcából nem felel a telefon, kordonon nem eresztene át senkit. Ila és Bella jönnek fel, azután Anny. Délután Ilával és Annyval a belvárosi Monpti eszpresszóban megiszunk egy duplát, mindenki leadja izgalmas élményeit. Itt még elég jó kávét kapni. Esti fél hétig beszélgettünk. Gyalog jöttem haza, akkor láttam a szörnyű pusztulást a Bakáts téren meg a Boráros téren. A szép templomnak minden színes üveglablaka betörött. A Bakáts téren az a nagy ház, ahol valamikor egy kedves tanárom lakott, csupa rom. Földszintjén volt a bőröndös üzlet, ahova a múlt héten beadtam javítani a gyönyörű, drága, kézitáskámat – annyi iratot, értéket stb. zsúfoltam bele, hogy leszakadt a füle. A boltban nincs ajtaja, csupa törmelék, cafat. Teljesen szétzúzta a légnyomás. A táskámnak kampec.

Tönkrement a Rádium- és Röntgenintézet is, ahol az uram meghalt. Most volt hat éve... Tulajdonképpen azoknak jó, akik még a nagy felfordulások előtt hagyták el ezt az árnyékvilágot.

A Ferenc körúton, ahol régebben laktunk, éppen a volt hálószobánkban esett egy bomba.

Aludni, aludni! De nem tudok *aludni*, túlságosan sok izgalom volt tegnap óta. Altatót nem mer bevenni az ember, mert hátha éjszaka riasztanak? Ruhástól fekszem, csak a cipőt dobom le. Megint csak hazamegyek a lakásomba éjszakára. Ki tudja, meddig mondhatom még: az én lakásom?

Az én kis otthonom... Sok helyen laktam már, de ez az első otthonom, amit magam teremtettem magamnak.

Kicsiny garzonlakás: szoba, előszoba, fürdőszoba, teakonyha. Öt évig boldog voltam itt. Mintha mindig sütött volna a nap. És most valahogy minden olyan reménytelen. Mindennap nehezebb az élet.

Emlékezem.

Régi naplómát böngészem, mert mit is csináljak esténként, mikor elcsöngés idején itthon ülök, egyedül.

1939. május

– Tessék nagysasszony, itt van mind a két kulcs.

– Mennyit fizetek? – Kifizettem a lakatost, jó borraivalót is adtam.

– Ha valamire szükség lesz, csak tessék beszólni az üzletbe, kezitcsókolom.

– Isten áldja meg. – A lakatos fütyörészve ment le a lépcsőn. Én még mindig kezemben szorongattam a biztonsági zár két fényes, új kulcsát. Bezártam belülről mind a két zárat, lehúztam a kulcsokat. Bezártam a kétszárnyú nagy üvegajtót is, amely a balkontra nyílt és egyben az ablakot pótolta.

Egyedül vagyok, tökéletesen egyedül.

Egy pillantással körbefutottam új birodalmamat. Minden új és vakítóan tiszta. A falak frissen festve, az üvegajtón új csipkefüggöny. Az új

bútordarabok mellett néhány darab régi is, újjávarázsolva. Mosolyog a friss politúr. És mosolyog a sok könyv, a friss virágok, a nyitott pianínó és az íróasztalon a kis hordozható írógép.

– Itt majd tudok dolgozni...

Nem is tudom, mihez nyúljak hirtelen. Megsimogattam az írógép fedelét, majd néhány taktust leütöttem a billentyűkön: egy Chopin-mazurka kezdő ütemeit. A következő percben már a fürdőszobában voltam, hogy újra elgyönyörködjem a csempe, üveg és nikkal csillogásában. Kinyitottam a csapot: zuhogott a kádba a forró víz. Megfürödjek? Majd este, hiszen reggel fürödtem. Jó ez a kézi zuhanyozó, nem fröcsköli tele az ember az egész fürdőszobát. Átszaladok a konyhába – három lépésre! – és mosolygok. Igaza van Ila barátnőmnek: itt csak lélekkel lehet főzni, mert a teste nem fér bele az embernek.

Az apró garzon-gáztűzhely és a vízvezeték között valószínűtlenül sovány valaki fért volna csak el. Főzni amúgy féloldalasan lehetett. De a csöppnyi főzőfülke légterében minden köbcéntimétert ki lehetett használni. A tűzhely fölött faliszekrény, a tűzhely alatt mosogató dézsa. Fönt köröskörül deszkapolcok, szögek a fényes rézüst és egy kis piros „vájdling” számára. Mit fogok legelőször főzni az új lakás új tűzhelyén? Természetesen kávét vagy teát.

Három lépéssel végigmértem az előszobát, amelynek egyik felét a mennyezetig érő hatalmas, emeletes gardrőbszekrény foglalta el, a másik oldalán a főzőfülke és a fürdőszoba ajtaja között előszobafal tükre mosolygott rám. Minden új, hófehér lakkfestésű, keskeny almazöld csíkkal.

Most felcsavartam az összes villanylámpát. Világított a csillár mindhárom ága és a középső százaz égő is. A piros ernyős hangulatlámpa az íróasztal mellett és a két falikar a heverőnél. Az előszoba modern mennyezetvilágítása és a fürdőszoba vakító égője. Megcsillant a könyvek aranyozása, a kombinált szekrény üvegezett részének finom porcelánjai és a ragyogóra fényesített ezüst holmik. A fényes parkettát meleg színű magyar perzsák borítják és néhány kis torontáli összekötő.

Hosszú idő után először mosolyogtam és az apró lakás visszamosolygott rám. Csönd volt, csak a nemes vonalú antik falóra tiktakja fogta

erősen az elröppenő perceket. Nagy, tányérforma sárgaréz ingája csillogva verte vissza a fényt.

Ezt az órát még édesapám vette valamikor – még kicsiny gyermek voltam – egy antikváriusnál. Apika szerette a régi órákat, ez az óra pedig különösen szép volt, egyszer kellett felhúzni havonta. Egyetlenegyszer kellett javítóba adni, s az öreg órás, aki professzora volt az antik óráknak, bevitte az Ipartestületbe: megállapították, hogy legalább 250 éves mestermunka, remekműnek készítette egy felszabaduló óráslegény. Nagyon egyszerű szerkezete volt, nem is annak esett baja. Egyszer, Apám halála után elfelejtették felhúzni, leszakadt a nagy rézsúly és kiütötte az óra üveges szekrényének a fenekét.

– Az órák élőlények – gondoltam, és leoltottam a lámpákat. Alkonyodott. Jó volt ez a félhomály, ez a meleg csönd. Hétre ígérte Édesanyám, hogy átjön. Vajról, sonkáról gondoskodtam, majd teát főzök. Az első vacsora az új lakásban.

Még egy negyedóra egyedül. Mihez kezdjek? Nincs türelmem semmihez. Kinyitom a rádiót: tánczene. Elzárom. Jobb a csönd.

Még egyszer szétnézek az üres, krémszínű falakon. A képek még a pianínón hevernek becsomagolva. Csak a heverő fölött függ egy szelíd, szomorú Krisztus-fej.

Akkor térdre hullottam és lehajtottam fejemet a heverőre.

– Köszönöm. Köszönöm, hogy végre... végre itthon lehetek... Istenem, engedd, hogy még egyszer az életben boldog lehessenek!

Élesen berreg a csengő. Repülök az ajtóhoz.

– Anyika!

Édesanyám meglepődve néz széjjel.

– Már ennyire vagy? Hiszen itt egészen rendes minden!

– Alekovic bácsinak köszönhetem, az asztalosnak, aki egy földre szállott szakállas angyal. Ma egész nap dolgoztunk. Elhozta a gardrőbszekrényt és elvitte a ládákat, amelyekben a holmit áthoztuk. Remek polcokat fabrikált a főzőfülébe, két cserép muskátlit hozott a kertjéből az erkélyre, és azt mondta, hogy mindennap imádkozik értem. Baptista. Nem is tudom, mi lett volna a költözködéssel, a sok mindenféle bajjal, ha ez a jó